

Edebiyatdışı// İnsanlık çok şeye sahip, ama en çok ihtiyacı olanı kaybetti

“

Her dönem kendi yeni insan tanımını kendine göre yapıyor. Dünyanın hızla değiştiği ortada. Ancak insan aynı hızda değişiyor mu?

”

Şu sıralar çokça konuşulan dizilerden *Black Mirror*, en umutsuz tablolardan birini çiziyor insanlık için. Gelişmiş iletişimin insanlığı yok ettiği bir dünya! Beyazperde, televizyon ya da gerçek fark etmiyor aslında, yeni bir insan profilinin oluştuğunu söylemek için geç bile kalındı. Peki nedir bu yeni insan? Nereye doğru gidiyor? Biz de zihinleri bulandırmadan anlamak için yazar [Murat Gülsoy](#)'un kapısını çaldık.

[HASAN CÖMERT](#)

“Yeni insan” diye yeni bir tanımlama mümkün mü sizce? Siz nasıl tarif edersiniz çağımızın insanını?

Her dönem kendi yeni insan tanımını kendine göre yapıyor. Dünyanın hızla değiştiği ortada. Ancak insan aynı hızda değişiyor mu? Olaylara hangi ölçekten baktığımıza bağlı olarak değişiyor cevap. Örneğin biyolojik olarak pek değişmedik. Daha zeki hale geldiğimizi söylemek de kolay değil. Belki binlerce yıldır aynı yeteneklere sahibiz ama kolektif olarak yapabildiklerimizin sınırlarını tahmin etmek kolay değil. Tek tek bireylerin yapamayacağı inanılmaz karmaşıklığındaki işleri başarabiliyor insanlar. Ve yeni bir kültürün içinde yaşıyoruz artık. Bu yüzden de alışkanlıklarımız, davranışlarımız, düşüncelerimiz, kaygılarımız değişiyor. Hatta o kadar büyük bir hızla değişiyor ki değil on bin yıl, 40-50 yıl öncesinin insanından bile tamamen farklı bir şekilde yaşıyoruz.

Bunların gündelik yaşama etkisi ne sizce?

Gündelik yaşam da son on yılda kökten değişti. İlk bakışta göze çarpan özellik daha fazla iletişim halinde oluşumuz. Bu çağın insanını tanımlayacak en önemli kavramın iletişim olduğunu düşünüyorum. Bilginin yayılması, paylaşılması, üretilmesi daha önce hiç olmadığı ölçüde etkin bir hale geldi. Bu kolektif davranışın sonucu. İnsanlar her geçen gün birbirine daha fazla bağlanıyor. Bu yüzden de artık eskisinden çok daha fazla etkileniyoruz olup bitenlerden. Dolayısıyla yeni insan dünya üzerinde özgür bir birey değil artık. Diğerlerine bağımlı. Bunun iyi yanları da var, “mecburen” demokrasiyi talep etmek gibi; kötü yanları da var, kişisel özgürlük düşlerinin yıkımının çok büyük bir ruhsal çöküntüye neden olması gibi... Çünkü bir yandan da her yer birbirine benziyor. Tüm dünya metro duraklarının üzerine kurulmuş AVM'lere ve her biri küçük birer şehre benzeyen toplu konutlar dizisine dönüşüyor. Aslında çok önceleri başlamış bir süreç bu, biz yeni yeni farkına varıyoruz.

DÜŞLENEN ORTAK DİL, GERÇEK OLDU

Teknolojinin hızlı gelişimi ve kullanımının hayatımıza etkisi sonsuz; bir uyuşturucu gibi tehlikeli bir bağımlılığa dönüşme potansiyeli olduğu konuşuluyor. Ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Teknolojiye çoktan bağımlı hale geldik. Elektrik kesildiği an duran bir uygarlık bu, daha ötesi yok ki. Elbette bağımlıyız. Yazının keşfi nasıl bir sıçrama yarattıysa, matbaa nasıl bir devrimse internet de en az onlar kadar kuvvetle değiştirdi dünyayı. Yazı düşünsel birikimi kaydetmeye, matbaa çoğaltmaya yarıyordu. İnternet ise hem kaydediyor, hem çoğaltıyor hem de anında her yerde olmasını sağlıyor. Bu yüzden de insanlar sürekli bağlı olmak istiyorlar. Artık tek başına bir varlık olmaktan çok büyük bir ağır bir düğümü olmak istiyoruz, çünkü bilgi o ağır üzerinden akıp gidiyor.

Olumlu yanları mı ağır basıyor sizce, olumsuz mu?

Olumlu yanları... Hiçbir şey gizli kalamıyor mesela. Ve tabii bir özelliği daha var bu dönemin, çeşitlilik. Tam olarak baskın hale gelen bir düşünce sisteminden söz etmek de kolay olmuyor. Bu çeşitlilik ve yüksek iletişim demokratikleşme kültürüne katkıda bulunuyor. Ancak bir yandan çeşitlilik artarken öte yandan bir tür homojenleşmeden de söz etmek gerekir. İnternet ortamındaki zengin içeriğin büyük bölümü İngilizce. Bilim dili çoktandır İngilizceydi, ama internetle beraber bu tüm alanlara yayıldı. Dolayısıyla yüzlerce yıldır düşlenen ortak dil gerçek oldu. Tabii bu durum küresel dünya kültürünün güçlenmesi için olumlu, ancak yerel, otantik olanın yaşaması açısından olumsuz bir gelişme. Dünya üzerinde her gün birkaç dil ölüp gidiyor; her ölen dille insanlığımızın da bir kısmı ölüyor.

Bu yeni yaşamda popüler kültürün nasıl bir rolü var sizce?

Popüler kültür ciddi bir endüstri. Çoğunluğun vasatında birleştiği için yaratıcılığın, eleştirel düşüncenin, bireyselliğin, özgürlüğün ürettiği bir ortam olmuyor. Popüler kültür yüzeyselin, basitin, temel içgüdülerin hükümdarlığıdır. Ancak bu nedenlerden dolayı da sıkıcıdır. Bu da doğasına uygundur. Çünkü yeni ürünlerin piyasaya hızla sürülmesi endüstriyi ayakta tutar. Yüzeysel olan hızla moda olur ve aynı hızla demode olur. Bu sayede endüstrinin çarkları döner. Bu kendini yeniden üretmesi için gereklidir zaten. Ama popüler kültür sadece kendinden ibaret de değildir. İktidarla, muktedir olanla iç içedir, üst üstedir, zaman zaman bir ve aynı şeydir. İktidarın gündelik yaşamdaki pratiğidir. Ancak bir başka boyutu daha var popüler kültürün. Çoğunluğun çoğunluk olmasını bir güce dönüştürme özelliğine sahiptir. Popüler kültür belirsizliğe karşı olduğu için halkçı görünür, elitizm karşıtı bir konum alır. Entelektüel olanın güvenilmezliğine, tekinsizliğine karşı popüler kültürün figürleri hep dobradır, doğrudandır. Kimin daha etkili olacağını kestirmek çok güç değil. Dolayısıyla popüler kültür sadece bir eğlence gösterisi değil. İktidarın yeniden üretildiği bir alan.

NEW-AGE PRATİKLER SOSYAL BİR OYUN GİBİ

Peki, bilimin insan hayatındaki yeri sizce azalıyor mu? Bilim hızla gelişirken insan bilimden uzaklaşıyor mu?

İnsanların söyleminde, sosyalyaşamında New Age ve antik dini inançlara bir dönüş yaşanırken, bilim ve teknolojiye gelişme hız kesmeden sürdü, sürmeye de devam ediyor. Asıl olarak modernite varlığını sürdürüyor. Sosyal bir oyun gibi New Age pratikler; gerçek bir felsefi seçim olarak yaşandığını düşünmüyorum. Bilim daha önce hiç olmadığı kadar önemli ve belirleyici günümüzde. Çünkü hızla teknolojiye dönüşüyor. Hatta teknolojinin yarattığı artı değerlerin yüksekliği öyle baş döndürücü boyutlara vardı ki artık pek az insan bilimin felsefi sonuçlarıyla uğraşmıyor, onun yerine teknolojik sonuçlarıyla ilgileniliyor. Bunda tabii üniversitelerin sanayinin ArGe kurumlarına dönüşme süreciyle doğrudan bağlantısı var. Bilim önemli ama tek başına saygınlığı yok. Ancak sanayiye

uyarlandığında yani bir ekonomik fayda sağladığında saygınlık kazanıyor. Bilimin yerini teknoloji aldı diyebiliriz bu yüzden de...

New Age inanışlar sizce neden bu kadar yayıldı?

Mistik inançların popüler hale gelmesinin en büyük nedeni insanlığın akla, aydınlanmaya ve bilime olan inançlarını yitirmiş olmalarıdır. Bilimin gelişmesi insanları başlangıçta çok umutlandırdı. Artık daha uygar bir dünya kurulacak ve birbirimizi kesmeyi bırakacağız diye naif bir düşünce vardı. Ancak arka arkaya yaşanan dünya savaşları ve sistematik soykırımlar derin yaralar açtı insanlığın vicdanında. İnsanlığın bilime, gelişmeye inancı kalmadı. Modernleşme projesi günah keçisi ilan edildi. Önce Uzakdoğu'nun mistik öğretileri, ardından Kabala gibi, tasavvuf gibi antik heterodoks öğretiler cazibe kazanmaya başladı. İkinci dalga da 90'larda geldi. Sovyetlerin çöküşünün ardından. Üstelik tüketim toplumuyla uyum sağlayarak. Modernizm dünyanın büyüsunü bozma iddiasındaydı ve bunu başarmıştı da. Ancak insanlar şimdi dünyayı yeniden büyülü bir yer olarak görmek istiyorlar; dinlere yüz vermeyen "seküler" kesimin yarı şaka yarı ciddi izlediği bir yol New Age inanışlar.

70'ler, 80'ler ve hatta daha öncesinde kurulan distopyalar günümüzde karşılığını buldu mu? Örneğin Atları da Vurular romanındaki/filmindeki mevzunun 2000'lerde tekrar karşılığını bulması, insanların reality show'larda kendilerini başkalarının eğlencesi için obje olarak sunması gibi...

Verdiğiniz örnekler doğru. Tüm bunlar çok önceden yazılıp çizilmişti. Bence ideolojinin nasıl çalıştığını, kitlelerin nasıl yönlendirildiğini en iyi 1984 romanı anlatır. Tabii çok renksiz, gri, fakir, sıkıcı bir dünya gibi görünür gözümüze; yaşadığımız dünyanın ne kadar da renkli olduğunu düşünüp seviniriz kitaptan başımızı kaldırdığımızda. Ama acaba öyle mi? 1984'te iki önemli tema var: Cinselliğin ve tarihin kontrolü. Ben 1984'ü her okuduğumda günümüz yaşantısının dikiş yerlerini sezebiliyorum. Ama yine de kötümser değilim.

Birçok kitap, film, dizide gözle görülür biçimde 'geleceğe ağıt' olarak yorumlanabilecek meseleler ele almıyor. Böyle umutsuz bir tablo gerçeğe yakın olur mu, yoksa popüler kültür üzerinden mi konuşmak gerekir bu meseleyi?

Dediğim gibi, karamsar değilim. Belki şu söylenebilir: Eskiden çok daha kötü bir durumdaydık ama çok daha fazla umutluyduk. İnsanlık daha önce hiç sahip olmadığı kadar çok şeye sahip olduğu dönemde en çok ihtiyacı olan şeyi kaybetti. Asıl kötü olan da bu zaten. Aslında haksız da sayılmaz insanlar böyle düşünmekte: İki dünya savaşı ile moderniteye olan güven sarsıldı; ardından Sovyetler çöktü, Amerikan rüyasının bir kandırmaca olduğu ortaya açıldı. Dinlere dönüş de bu umutsuzluğun yarattığı bir regresyon, yani geçmişteki daha mutlu olduğunuzu düşündüğünüz bir çağa özlem... Ama ben bu umutsuzluğun çözüleceğine inanıyorum. İnsanlar birbirlerine bağlanmaya başladılar. Bu iletişimin son derece verimli bir kolektivizme dönüşeceğini düşünüyorum. Dünyanın kaynakları tükeniyor, bu yüzden de gelecek kuşaklar bu sorunları çözmek konusunda daha yaratıcı olmak zorunda kalacaklar.